

# BİR TİYATRO BÖLÜMÜNÜN KURULUŞU

CEVAT ÇAPAN\*

**B**urada bulunmak çok heyecan verici bir şey. Eski dostlarla, yeni ve bizi terk etmeyecek yeni dostlarla.

Sizlere bir tiyatro bölümünün kuruluş serüvenini anlatacağım. Eskişehir'deki Anadolu Üniversitesi'nde Tiyatro Bölümü kurulurken neler oldu, onun acıklı güldürüsü diyebilirsiniz buna. Yalnız berberlere özgüdür o "Bir berber bir berbere gel beraber bir berber dükkânı açalım," sözü. Tiyatronun renkli dünyasının büyüüne nasılsa kapılıp bu işin eğitimine merak saranlar dememişler midir birbirlerine, "Gel beraber bir tiyatro bölümü kuralım" diye... Demişlerdir. Demiş olmalı ki, son yirmi-otuz yıl içinde yeni kurulan üniversitelerde, büyük küçük birçok kentte, eğitime başlayan devlet konservatuarları, tiyatro bölümleri ve kursları açmak için iki elin parmakları yetmez oldu. Her yerde bir tiyatro bölümü, bir konservatuar, bir tiyatro kursu. Ve insan duydukça, gördükçe, içi açılacak geliyor. Tüm bunların hayırlara vesile olacağına herhalde inanlardan biri de ben olmalıyım ki, kendimi böyle bir serüvenin içinde hem tanık, hem de sanık olarak buldum. Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde başlayan böyle bir serüvende ben de vardım. Elbette böyle soylu bir girişimin baş sorumlusunun efsanevi rektörümüz Sayın Yılmaz Büyükerşen olduğunu tahmin edersiniz. Kendisi de gençliğinde bir amatör tiyatrocunun olduğu için hemen her şeyin en iyisini düşünmemizi bize önerdi, kendisine yardım edecek birkaç kişi toplayınca. "Lütfen her şeyin en iyisini düşünün," dedi. Biz de her şeyin en iyisini nasıl düşüneceksek, düşünebilmek için dedik ki, madem böyle bir bölümde çalışacağız, böyle bir bölümün en iyi koşullarda, en elverişli koşullarda çalışabilmesi için, bu alanda şimdiye kadar çalışmış olan arkadaşların deneyimlerinden yararlanalım.

\* Prof.Dr. Yeditepe Üniversitesi,  
İngiliz Dili ve Edebiyatı

Bu yüzden de çeşitli eğitim kurumlarında çalışmış olan, profesyonel olarak tiyatrodaki, ödenekli tiyatrolarda, özel tiyatrolarda çalışmış olan arkadaşları, bir iki eleştirmeni, çevirmeni, amatör tiyatroların temsilcilerini çağırdık. Eskişehir’de böyle bir tiyatro bölümünün kurulması için neler yapılmalı, neler yapılmamalı konusunda bir tartışma başladı. Aşağı yukarı on bir, on iki kişi geldi. Bunların arasında; Ergin Orbey, Yücel Erten, Özdemir Nutku, Genco Erkal profesyonel tiyatrocuların temsilcisi olarak, İstanbul Şehir Tiyatroları’ndan Beklan ve Ayla Algan geldi, amatör tiyatrocularından Cemal Ünlü, o zamanlar AÇOK’da çalışıyordu, daha sonra film yönetmeni olan “Takva”nın yönetmeni Özer Kızıltan amatör tiyatroların temsilcisi olarak geldi. Ve iflah olmaz bir eleştirmen ve çevirmen diyebileceğimiz geçen yıl kaybettiğimiz Teoman Aktürel arkadaşımız geldi. Bir de yazar olarak Güngör Dilmen aramızdaydı. Böyle şenlikli bir toplantı yaptık sabahtan akşama kadar süren. Bir gece de Eskişehir’de kaldık. Gitmişken, arkadaşlar İletişim Fakültesi’nin televizyon stüdyolarını gezdiler. Olanakları gördüler. Böyle bir olumlu hava içinde tiyatro konusunda ne kadar olumsuzluk varsa, onları sayıp dökmeye başladılar; çünkü herkesin yaptığı işte birtakım güçlükler vardı ve bu güçlükleri bilmemiz yeni kurulan bir tiyatro bölümünde, o güçlükleri nasıl yeneceğimiz, onları nasıl aşacağımız konusunda bize bir fikir verebilirdi. Bu yüzden, önce tiyatro sanatının aksayan yanlarını, Türkiye’de ne durumda olduğunu konuşmaya başladık. Önce tabii, birtakım retorik sözler söylendi: “Tiyatro nasıl bir sanattır? İnsanların bir arada yaşamaları için onlara nasıl destek olabilir? Birbirlerini tanımalarını, birbirlerini anlamalarını, olabilirse birbirlerini sevmelerini, en azından birbirlerini incitmemeleri yolunda nasıl bir bilgi kaynağı, bir duyarlık bilinci, duyarlık aşıl原因 bir güç kaynağı olabilir?” bu konuda birtakım güzel sözleri ben söyledim galiba. Yani o iş bana düştü. Sonra Ergin Orbey, “Bu tiyatro eğitimi iyi hoş da, bir kopukluk var tiyatro eğitiminde. Sanıyorum bu, konservatuar eğitiminden başlayan bir şey. Yani, oyunculuk eğitimi ağır basıyor konservatuarda. Ankara konservatuarıyla başlayan bir hastalık belki bu. Hiçbir zaman tiyatronun kuramsal yanı, tiyatrodaki kuram

## BİR TİYATRO BÖLÜMÜNÜN KURULUŞU

ve uygulama bir arada eğitimde gerçekleşmiyor,” dedi. Bunun üzerine Özdemir Nutku hemen söz aldı: “Biz bunun çok farkındayız. Zaten bunu önce Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro bölümünde gidermeye çalıştık. Kurama ağırlık verdik, ama oyunculuğu da ihmal etmedik. Hem kuram hem uygulamayı yürüten bir bölüm olması için çalıştık. Sonra ben İzmir’e gidince, Dokuz Eylül’de yine bu anlayışla tiyatro eğitiminin hangi dallarda gelişmesi gerektiğini, yani oyunculukla birlikte, kuramsal derslerle birlikte tasarım, kostüm, ışık... her ne gerekiyorsa, bir tiyatro oyununun tiyatro seyirci karşısına çıkması için, o anlamda yapılması gereken, öğrenilmesi, öğretilmesi gereken konularda bir öğretim planı hazırladım. YÖK’e de başvurdum. Dokuz on ana sanat dalı olması gerekiyor, hatta bir tiyatro pedagogu getirtmeyi de düşünüyoruz. Çünkü tiyatrodaki pedagoji de çok önemli. Böyle dört başı buyandır bir tiyatro eğitim programı tasarladık.”

Ergin Orbey yine kaldığı yerden devam etti: “Eğitim dışında, tiyatrodaki aksayan şeylerden biri de tiyatroyu halka götüren, ödenekli tiyatrolarda, örneğin Devlet Tiyatrosu’nda aksayan şeyler nelerdir? Onları aktarayım size. Gösterilere ne kadar bütçe ayrılıyor? Devlet ne kadar para veriyor? Bu para nasıl dağıtılıyor? Kimlere ne kadar düşüyor? Maaşların ötesinde oyunların sahnelenmesi için ne kadar para kalıyor? Ayrıca devlet tiyatrolarının hangi şehirlerde kaç sahnesi var?” Devlet Tiyatrosu’nun genel müdürlüğünü yapmış biri olarak, daha önce değişik tiyatrolarda, İstanbul Şehir Tiyatrosunda çalışmıştı, özel tiyatrolarda da çalışmıştı, yönetici olarak, bu deneyimlerini saydı döktü ve aksayan yanları gösterdi.

Dışardan biri olarak, daha önce adını anmadığım, Zehra İpşiroğlu, o sıralarda İstanbul’da Dramaturji Bölümünün sorumlusu olarak - ki İstanbul Üniversitesi, bir tiyatro bölümü kurmamak için direnen okullardan biriydi - kendisi bunu başarmıştır. Kendi seyircilik deneyimlerinden örnekler verdi. Thomas Bernhard’ın “Tiyatrocu” oyununda ele alınan yozluğu anlattı. “Bizim tiyatromuzda da tiyatro çok yoz bir sanat olarak görünüyor,” dedi. Bunu onarabilecek düzeltilecek, bir eleştirel anlayış oluşturamıyoruz, gibi eleştiri eksikliğini ve seyirciyle tiyatro arasındaki diyalog

kopukluğundan söz etti. Tiyatronun niceliğinden çok niteliğinin ele alınması gerektiğini de vurguladı.

Yücel Erten de Devlet Tiyatrosu'nun çalışkan yönetmenlerinden birisi olarak, daha iyimser birtakım örnekler vermeye çalıştı. "Tiyatroda bu şekilde aksayan şeyler var, ama tiyatrolardaki bu atıl kapasiteyi harekete geçirmek için bir meslek içi eğitim programı yapılabilir," dedi. "Diyelim ki otuz kişilik genç bir kadroyu öncü kuvvet olarak hazırlayabiliriz ve onların tiyatronun bu canlılığını, seyirciyle ilişki kurmasını, seyirciyle iletişim kurmasını, seyirciyi en olumlu anlamda bilinçlendirecek, duyarlılığını geliştirecek bir anlayışla çalışmasını sağlayabiliriz," dedi. "Bunun için biraz deli olmak lazım; tiyatrodaki her zaman bir takım deliller vardır," dedi. Erasmus edasıyla deliliğe övgü düzdü, ama her şeyin de farkındaydı. Aksayan yanların, kusurların, atıl kapasitenin. Ödenekli tiyatrolarda çalışanların memurlaşmışlarından haberdar bir yönetici ve yönetmen olarak konuştu. Ama biraz da o kötümser havayı dağıtmak için, birtakım delice öneriler sundu bize. Derken, Beklan Algan'a da söz verdik, dedik ki "Deney gibi laflar var, sen bir deneme laboratuvarı kurdun, Şehir Tiyatrosunda, Tiyatro Araştırmaları Laboratuvarı diye bir şey var, buradan birtakım haberler ver bize." O da kendine özgü yavaşlıkla, sükunetle laboratuvar gömleğini çıkarıp askıya asarak "Bu deneyin sürekliliği olmazsa, hiçbir anlamı kalmıyor; başlıyorsunuz bu anlamda çalışmaya, üç yıl sonra kapatıyorlar, yahut önce, elli altmış kişi geliyor hevesli, sonra bunlar işin ciddiyetini yahut güçlüğü benimsenmiyorlar ve dağılıyorlar, kayboluyorlar, terk ediyorlar. Sonradan üç beş kişi kalıyor, derken alay konusu oluyor, laboratuvar sözünden çıkışla. Zaten yönetim çok fazla ciddiye almıyor, kendi bünyesinde bir çeşit casus gibi çalışan bir kurum olarak görüyor laboratuvarı. Böyle bir işbirliği sağlanamadığı için, tiyatronun yönetimi, asıl o tiyatronun sahipleri, sorumluları olabilecek kişiler bu düşünceye sahip çıkmadıkları için, bugün orada üvey evlat gibi kalıyor ve pek bir şey de çıkmıyor ortaya..."

Sonra, daha sonraki yıllarda olan bir şey bu; bu deneme tiyatrosunun çalışmalarından birinde bir "Faust" sahnelemek tasarımıydı. "Faust" bir türlü gerçekleşmiyor. Yıllarca üzerinde çalışı-

## BİR TİYATRO BÖLÜMÜNÜN KURULUŞU

lıyor, bir türlü sahnelenmiyor. Sonunda Beklan kendisi bir hikâye anlatmaya başlıyor; “Biliyor musunuz, Suudi Arabistan’da birisi idama mahkûm olmuş; son arzusu nedir diye sorulmuş. O da ‘Faust’un prömiyerini görmek istiyorum, demiş” Neyse, insanın kendini eleştirebilecek olgunlukta olması da iyi bir şey.

Bütün bu sınırlılıklara, olumsuzluklara rağmen bir ara, bu deneme laboratuvarının bir ürünü olarak, bir yan ürünü olarak İstanbul Şehir Tiyatrosunda yerinden yönetim girişimi başlayınca, Beklan’a da Tepebaşında tiyatronun marangozhanesini Deneme Sahnesi olarak kullanma önerisi gelmişti. Beklan da orada Başar Sabuncu ve Metin Deniz’le üç tane çok güzel oyun çıkardı. Biri “Adsız Oyun”, biri “Cesaret Ana ve Çocukları”, biri de Can Yücel’in “Bahar Noktası” olarak çevirdiği Shakespeare’in “Bir Yaz Gecesi Rüyası.” Yani olumlu girişimler bazen de olumlu sonuçlar da verebiliyordu. Bu olumlu sonuçların, en somut örneklerinin yapılan olumlu işlerin seyirci tarafından da olumlu olarak karşılanması, seyircinin de olumlu tepkisi, anlayışı, eleştirel düzeyi... Bu yüzden bu tartışma toplantısında bu konular da gündeme geldi. Bu alanda oldukça deneyimli birisi olan, özel tiyatrolarda yıllarca çalışmış birisi olarak Genco Erkal’ın da söyleyecekleri vardı. Hem bu kopukluğun, tiyatronun seyircisini yaratamaması hem bu eksiklikle eleştirel bilincin eksikliğinin duyarlılığın yokluğundan yakındı, önce. Sonra dedi ki, “Ayrıca yaptığımız iş çok uçup kaçan bir iş, tiyatro; oynuyorsunuz bir oyunu, oyun bittiği zaman yok oluyor. Kalıcı bir tarafı yok bu işin. Dün,” dedi, “gezerken buradaki televizyon stüdyolarını, acaba bu oyunların videosu çekilse, zaman zaman yaptığımız işlerin iyi yanlarını, kötü yanlarını görssek; bunlardan öğrenciler de yararlansa. Değil mi ki burada bir tiyatro bölümü kuruyorsunuz, burada da böyle bir olanak var, videodan televizyonun olanaklarından da yararlanıp buradaki tiyatro bölümü, çalışmalarını videoyla kayda alarak bunların düzeltilmesini, neyin yanlış, neyin doğru olduğunu gösterebilir. Bu da kullanılabilir,” dedi. Amatör tiyatrolarının temsilcileri de kendi sorunlarını dile getirdiler. Bu işi yapmak için nasıl hazırlanıldıklarını, kendilerini nasıl eğittiklerini anlattılar. Konuşurlarken, özellikle Camal Ünlü, tabii AÇOK daha iyi örgütlenmiş bir toplulukta, çocuklara yönelik bir tiyatro topluluğuydu AÇOK. Yine de bütün çalışkanlıklarına rağmen öğretim kurumlarından

medet umuyordu. Yani, öyle okullar olmalı ki, hem onların eğitim çalışmalarından, hem de yayınlarından yararlanmalıyız. Yayın, bizim de uzun zamandır düşündüğümüz önemli bir eksiklikti. Onun üzerine konuşmaya başladık. Özer Kızıltan da yine benzer soruları dile getirmişti. Onun üzerine, böyle bir bölüm kurulacağına göre, Anadolu Üniversitesinde, Âlicenap rektörümüz bize her şeyin en iyisini düşünün dediğine göre, biz de bu yayın işini ciddiye alalım, bir kere tiyatro konusunda eksik olan yayınları yapmaya çalışalım. Kuramsal kitaplar yayınlasın, eksik olan oyun metinleri yayınlasın. Bir de tiyatro dergisi çıkaralım. Yani üç ayda bir yayınlanacak bir tiyatro dergisi çıkaralım. Bu dergide, her sayıda, bir yerli oyun, o oyunun yazarıyla ilgili tanıtıcı bilgiler ve onun dışında, kuramsal yazılar, eleştiri yazıları, Türkiye'deki tiyatro etkinliklerinin değerlendirilmesi, hatta olanak olursa, okur mektuplarına ayrılacak bir bölümle hem okurların, seyircilerin tiyatroyla ilgili düşüncelerini dile getirmesi, hem de dergi olarak derginin yaptığı işin, olumlu olumsuz yanlarının açıklanması gibi böyle asil ve necip bir çıkışla müthiş coştuk, konuştuk. Böyle hep olumsuz şeyler söylerken birden içimizden biri "O kadar olumsuz konuşmayalım, olumlu işler de yapılıyor bu ülkede, onları unutmayalım," dedi. Teoman Aktürel hemen çıktı ve dedi ki, "Planlama diye bir kavram çıktı '61 Anayasasından sonra, planlamayı da unutmayalım. Tiyatroyu gündelik hayatın gerçeklerinden de soyutlamayalım, tiyatroyla herkesin ilgilenebileceğini varsayalım. Tiyatro dışındaki düşünce hayatının değişik alanındaki başarılı insanların da ilgilenmelerini sağlayalım." Hatta Bahri Savcı örneğini verdi, kendisi hukuk profesörüydü, ama tiyatro dergisinde yazılar da yazıyordu. Yani tiyatronun toplumdaki soyutlanmaması gereken, toplumla çok barışık ilişkiler içinde olması gereken bir sanat olduğunu ve bu yüzden de bu işi hevesle coşkuyla yapmak gerektiğini hatırlattı Teoman. Böylece zaman zaman umutsuzluğa kapılırken, hevesle coşkuyla sandık ki, kuracağımız tiyatro okulu, Türkiye'de tiyatroyu kurtaracak. Eğer kurtarılacak bir durumdaysa. Bir takım ilkeler saptadık, derginin nasıl bir dergi olacağı konusunda. Türk tiyatrosunun her sayıda belli bir sorunu konunun uzmanları tarafından tartışılacağı, her sayıda bir oyun metni ve yazarıyla ilgili tanıtıcı bilgiler, bu oyun bir sayıda yerli ise bir sonraki sayıda yabancı olacak; bu oyunların daha önce yayınlanmamış koşulu aranacak, tiyatro sanatıyla ilgili yerli ve yabancı kuramsal yazılar, uygulamayla ilgili incelemelere

## BİR TİYATRO BÖLÜMÜNÜN KURULUŞU

yer verilecek, dergi rayına oturduktan sonra İstanbul, Ankara, İzmir ve öbür kentlerdeki tiyatro etkinlikleriyle ilgili değerlendirme yazılarına da yer verilecek. Tiyatro yayınları tanıtılacak. Derginin okurlar tarafından eleştirilmesi, daha yararlı bir doğrultuda gelişmesi için, okur mektuplarına ayrı bir bölümde yayınlanma olanağı sağlanacak.

Bu önerilerle ve en gerçekçi anlayışla daha verimli bir tiyatro eğitim programının nasıl olacağı konusundaki somut örneklerle rektöre gittik. Dedik ki “Allah aşkına, bunun adını Devlet Konservatuarı koymayın.” Bir kere bu konservatuar kelimesini doğru yazamıyorlar. Arada bir “v” harfi var, siz okuyabiliyor musunuz bu “v”yle? Ben hiçbir zaman o “v”yi kullanmak istemiyorum. Konservatuvar, laboratuvar, yani bir yazım hatası var gibi geliyor bana. Bir de niye konservatuar? Tiyatro Bölümü olsun, müzik eğitimi yapacaksanız, Müzik Bölümü olsun. Dergiyle ve genel yayın politikamızla ilgili kitaplar konusunda arkadaşlara hemen önerilerde bulundum. Kendi yaptığınız özgün çalışmalar varsa, bunların listesini bize gönderin; çeviriler yapıyorsanız, onları, şu çevirileri yapar mısınız? Onları çevirelim bir an önce tiyatro öğrencilerine kazandıralım gibi son derece iyi niyetli öneriler.

Yalnız Don Kişot ve Sancho Panza’yla birlikte gittik. Yılmaz Büyükerşen de tabii büyük bir sevecenlikle bizi karşıladı; sarıldı öptü herhalde, onu hiç ihmal etmez. “Hiç merak etmeyin, her şeyi yapacağız,” dedi ve tabii Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuarı kuruldu. Dergimiz de üç sayı çıktı, bir kitap da yayınladık, Sevda Şener’in “Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi”. Yani bütün bu iyi niyetli girişimimiz, büsbütün de boşuna gitmedi. Ama orada kaldı. Halbuki Ankara Üniversitesi’nin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü’nden parlak mezunlar gelip orada araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamışlardı. Ankara’dan İstanbul’dan oraya ders vermeye gidiyorduk. İnanılmaz bir olumlu yaklaşımla başlamıştı bu iş. Sanıyorum o olumlu hava bir ölçüde bugün de devam ediyor. Ben o ilk gidişlerimde Porsuk’a bakıp, yahu burası ne kadar Venedik’e benziyor, derdim Eskişehir için. Sonradan gerçekten Venedik’e benzeyen bir şehir haline de geldi Yılmaz Büyükerşen sayesinde. Ama tiyatro bölümü yerine devlet konservatuarı kuruldu ve yayın işi de bir kitap

ve üç sayı dergiyle kalakaldı. Orada hâlâ çalışmaya devam eden arkadaşlar var. Bir ölçüde bu iyimserliği, bu coşkuyu kendi çaplarında sürdürüyorlar; Anadolu Tiyatrosu diye üniversitenin bir tiyatrosu da var. Yeni binalar yapıldı, tiyatro için. Yani olanakları, başka tiyatro bölümlerine göre daha iyi. Üniversitenin kendinin büyük bir tiyatro salonu var. Opera temsilleri yapılabilecek büyüklükte. Ama özlediğimiz tiyatro bölümü kurulmadı gibi geliyor bana. Yani o tartışma toplantısında gerçekleşmesi için önerdiğimiz parlak düşünceler gerçekleşemedi gibi geliyor.

Şimdi bu söylediklerim Türkiye'deki bütün tiyatro bölümleri için geçerli mi acaba? Öyle sanıyorum ki, Ankara Üniversitesi'nin, yani bugün burada kuruluşunu kutladığımız bölüm, kendi ölçüsünde yapması gerekenleri, en olumlu biçimde gerçekleştirmeye çalışıyor. Onun için böyle bir bölümün kuruluşunun yıldönümünde burada bulunmak benim için ayrıca bir onur ve heyecan kaynağı. Özdemir Nutku'nun Dokuz Eylül'de kurduğu tiyatro bölümü, tiyatrosuyla, ders programıyla bu işi toplu, el ele verilerek yapılan ve her konuda, bir çeşit eğitimcisiyle, öğrencisiyle gerçekleşen bir sanat olarak anlayarak yapması gereken işi yapmaya çalışan bir bölüm. Onun dışında adı konservatuar olan ve yine orada çok iyi niyetli insanların çalıştığı, çok heyecanlı öğrencilerin bu işi öğrenmeye çalıştıkları yerler, bu arada öğretim üyeleri de aramızda olan İstanbul Üniversitesi'nin Dramaturji Bölümünü de ihmal etmemek gerekiyor. Onlar da çünkü çok boş bırakılan kuramsal alanda çalışmalar yapan, en azından son yıllarda, hem yayınlarıyla hem de yetiştirdikleri eleştirmenlerle tiyatro sanatının daha olumlu bir yolda gelişmesi için katkıda bulunuyorlar. Yani bütün eksikliklerine rağmen, tiyatro eğitimi, arada bir şunu da kendisine sorarak; "Yahu bu tiyatroyu bu toplum istiyor mu acaba, yoksa biz, kimsenin istemediği bir iş mi yapıyoruz, kimsenin istemediği bir mal mı üretiyoruz?" diye düşünerek, bunu da unutmadan, aşkla şevkle çalışıyorlar. Tabii burada onlara önder olan ve bu yüzden onun için düzenlenmiş olan bu toplantıda bulunmaktan ayrıca bir mutluluk ve heyecan duyuyorum. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü, ki Tiyatro Kürsüsü olarak kurulmuştu, işte bu Tiyatro Bölümünün "sekseninci", Sevda Şener'in de "el-linci" yılını yürekte kutluyorum.